

УДК 377.3:629.33/36

Гоменюк Д. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ АВТОСЕРВІСУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

А Розглядаються результати аналізу сучасного стану підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу в професійно-технічних навчальних закладах. Акцентується увага на невідповідність вимог якісної підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності та існуючої традиційної технології навчання; превалювання репродуктивних форм і методів, встановлення суб'єкт-об'єктних стосунків на рівні «педагог-учень». Наголошується на модернізації освітньо-виховної системи професійної підготовки кваліфікованого робітника для автосервісу, що має бути спрямована на розвиток його самостійності, самоорганізації і самовдосконалення в майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: сучасний стан професійної підготовки, кваліфікований робітник автосервісу, модернізація професійної підготовки кваліфікованих робітників автосервісу.

Постановка наукової проблеми. Зміна соціально-економічної структури українського суспільства проголошує нові вимоги до підготовки кваліфікованих робітників для потреб різних секторів економіки, у т. ч. автосервісу. Ключовою фігурою автосервісного господарства є слюсар з ремонту автомобілів. Відправним документом, який покладено в основу професійної підготовки слюсара з ремонту автомобілів є кваліфікаційна характеристика. У ній викладені завдання та обов'язки, те, що робітник певного розряду має знати, кваліфікаційні вимоги до нього та приклади практичних робіт. У цілому, формуючи уявлення учнів про майбутню діяльність, ця характеристика орієнтована на когнітивну складову підготовки їх до професійної реалізації. Потрібно сказати, що такі характеристики складено ще з 2002 р., однак у них фактично не враховано ті особливості технічного і технологічного розвитку автотранспортної галузі, які відбулись за останнє десятиріччя.

Крім того, в результаті порівняння вимог роботодавців до змісту і якості підготовки кваліфікованого робітника і змісту кваліфікаційних характеристик, варто констатувати неврахованість динаміки змін у виробничому процесі, якісних складових підготовки, що відображають компетентнісний рівень готовності фахівців до професійної діяльності. Тим більше не включено до характеристик й такі важливі складові професійної підготовки як сформовані особистісні властивості, що дозволяють майбутньому робітнику бути конкурентоздатним на ринку праці (великомасштабні підприємства автосервісу, регіонального рівня СТО тощо).

Для регулювання зазначеної ситуації необхідно проаналізувати сучасний стан підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ).

Метою статті є розкриття результатів вивчення сучасного стану підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу в ПТНЗ.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом професійної підготовки кваліфікованих робітників автосервісу у сучасних ПТНЗ є те, що вона здійснюється в системі професійно-технічної освіти України і характеризується загальними ознаками розвитку системи.

Основними документами, що визначають державну політику професійної підготовки кваліфікованих робітників є: Закон України «Про професійно-технічну освіту» [3], Концепція професійно-технічної (професійної) освіти [7], Концепція державного стандарту професійно-технічної освіти України [4], положення Національної стратегії розвитку освіти в Україні [8] та низкою інших нормативно-правових документів. Їхній аналіз у контексті тенденцій розвитку професійно-технічної освіти відповідно до соціально-економічних змін українського суспільства дозволяє виокремити важливі для нашого дослідження положення [6].

Мету професійно-технічної (професійної) освіти визначаємо як задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації різних категорій населення з урахуванням вимог ринку праці, забезпечення рівного доступу до якісної і безоплатної первинної професійної

освіти у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації робітників, формуванні творчої, духовно багатой особистості з урахуванням її інтересів і здібностей [5].

Виявлено, що професійну підготовку кваліфікованих робітників для підприємств автосервісу здійснює 181 ПТНЗ України, із загальної кількості яких 2,8 % є спеціалізованими з підготовки для автосервісу, а 97,2 % є різнопрофільними. З'ясовано, що підготовка майбутніх кваліфікованих робітників автотранспортної галузі здійснюється в різнопрофільних ПТНЗ, що впливає на вибір професій, за якими здійснюється підготовка.

На матеріалі даних, отриманих у процесі аналізу освітньої практики, проаналізовано частоту вибору професій за категоріями: монопрофесії (часто), широкопрофільні професії (дуже рідко), інтегровані професії (обмежено). При цьому частота вибору ранжувалась через поняття «часто вибирають» (понад 50 % від загальної кількості виборів); «вибирають обмежено» (менше 50%, але не менше 20 % від загальної кількості виборів); «дуже рідко вибирають» (менше 20 % від загальної кількості виборів).

Дані аналізу дозволяють зробити висновки про те, що, по-перше, із загальної кількості професій за прийнятими стандартами використовується в практиці професійно-технічної освіти досить обмежена їх кількість; по-друге, виявлено попит на впровадження у практику підготовки широкопрофільних та особливо, інтегрованих професій для автосервісу; по-третє, найактивніше впроваджуються монопрофесії.

Той факт, що здійснюють професійну підготовку кваліфікованих робітників для автосервісу переважно різнопрофільні професійно-технічні заклади, ускладнює потенційні можливості закладу щодо забезпечення якісної підготовки. Зусилля педагогічного колективу розпорозуються. Склад педагогічних кадрів у таких закладах різномірний за профільною підготовкою і звужує його можливості, наприклад, об'єднати творчі напрацювання у навчально-методичному забезпеченні навчально-виробничого процесу. Складнішим стає створення належної матеріально-технічної бази для кожної професії. Крім того, у таких ПТНЗ складно забезпечити у процесі підготовки фахівців автотранспортної галузі широкопрофільність, інтегрованість, неперервність професійної освіти з метою підвищення рівня кваліфікації та конкурентоспроможності майбутніх працівників автосервісу.

Звертаємо увагу на те, що найпопулярнішою у пропозиціях ПТНЗ є професія «слюсар з ремонту автомобілів». Пояснюємо це тим, що в основі програмних вимог Державного стандарту з цієї професії найбільшою мірою відображено базові знання, вміння та навички, які роботодавці включають у перелік вимог до професійної компетентності робочого персоналу.

Освітня практика підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу здійснюється під державним контролем у такий спосіб: спеціально уповноважений центральний орган виконавчої

влади у сфері професійно-технічної освіти розробляє на основі Державного стандарту професійно-технічної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1135 (1135-2002-п) [1], державні стандарти з конкретних професій, затверджує типові навчальні плани та типові навчальні програми, які визначають зміст підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу і є обов'язковими для використання і виконання в ПТНЗ незалежно від форм власності та підпорядкування [2; 9].

Аналіз розроблених планів свідчить про недостатню кількість відведеного часу для практичної підготовки учнів, про що свідчать і педагогічні працівники, і учні, і соціальні партнери за результатами анкетування, інтерв'ювання, бесід. Майстри виробничого навчання зауважують, що відведеного часу замало для того, щоб якісно сформувати практичні вміння і навички.

Окрім того, на якість підготовки негативно впливає недостатня матеріально-технічна база лабораторій і виробничих майстерень. У такій ситуації учні, потрапляючи на виробництво під час практики та й у подальшому на основному місці роботи, невпевнено почувають себе, коли потрібно мати справу з новим технічним обладнанням. Роботодавців така невідповідність робітників не влаштовує. Останні (респонденти: керівники різного рівня СП ТОВ «Автомобільний дім України ІНШ»), на питання «Яким чином можливо, на Вашу думку, покращити рівень підготовки учнів до трудової діяльності?» відповідають: посилити практичну складову підготовки щодо освоєння нової техніки і технологічних процесів, сформувати здатність до постійного поповнення професійних знань й особливо вмінь.

З точки зору організації професійно-практичної підготовки важливим є й той факт, що учні фактично до третього курсу, до виходу на виробничу практику, відпрацьовують практичні вміння і навички в обмежених можливостях виробничої майстерні. І все залежить від того, наскільки технічно вона оснащена. У профільних ПТНЗ центральних регіонів оновлення техніки відбувається частіше. Однак у цілому потрібно говорити про застарілість матеріально-технічного забезпечення.

Вивчення планів уроків викладачів, відвідування занять підтверджують розділення професійно орієнтованої підготовки та її інших напрямів. Фактично відсутній зв'язок предметів та їх викладання з потребами майбутньої професійної діяльності, реальної поведінки майбутніх робітників на ринку праці.

Здійснено порівняння результатів успішності учнів із предметів загальноосвітньої підготовки та професійно зорієнтованої. У зв'язку з цим констатуємо: учні відчують труднощі у вивченні загальноосвітніх предметів, втрачають інтерес до навчального процесу в цілому. Потрапляючи у стан «неуспішних», учень невпевнено почуває себе і на заняттях з професійно-теоретичної підготовки.

Загальнопрофесійна підготовка майбутніх робітників включає вивчення предметів: «Основи

правових знань», «Основи галузевої економіки і підприємництва», «Інформаційні технології», «Правила і безпека дорожнього руху» тощо. Важливість таких предметів у професійній підготовці учнів не викликає сумніву, вони сприяють формуванню готовності учнів до проектування майбутнього трудового життя та раціональної поведінки на ринку праці. Однак нормативне наповнення програм превалює теоретичною інформацією загального характеру і мало конкретизоване до практичних потреб учнів як майбутніх робітників автотранспортного ринку праці.

Грунтовне вивчення документації, розробленої педагогічними працівниками відповідно до вимог навчального плану, та спостереження за практикою їхньої реалізації дозволяє стверджувати, що характер взаємодії «педагог-учень» в освітньому середовищі ПТНЗ характеризується як «суб'єкт-об'єктний». У навчально-виховному процесі це знаходить відображення у превалюванні традиційної системи проведення занять як теоретичного, так і практичного характеру. Найпоширенішими є проведення уроків-повідомлення нових знань і комбінованих уроків. Для повідомлення нових знань педагоги найчастіше обирають такі методи, як: розповідь, лекція, пояснення. Учні переважно пасивно сприймають інформацію та у разі контролю репродуктивно відтворюють отримані знання.

Зазначимо, що практико-орієнтований характер навчальних досягнень учнів природно повинен включати такі стилі пізнавальної діяльності як репродуктивний (знати сутність практичної операції) та алгоритмічний (вміти діяти за зразком). Однак налаштування педагогічного складу саме до такого стилю взаємодії обмежують можливості створення такого навчально-виховного середовища, яке б сприяло розвитку у майбутніх робітників самостійного мислення, самостійного пошуку інформації у сфері майбутньої професії, самоорганізації у навчально-виробничому процесі, а у майбутньому – у професійній діяльності тощо.

Беручи участь у дискусіях на науково-практичних семінарах, у засіданнях методичних комісій багатьох ПТНЗ, виявлено наступне. Практичні працівники схильні аналізувати важливі проблеми з підготовки майбутніх кваліфікованих робітників автосервісу не стільки з позиції готовності до пошуку шляхів їх вирішення, стільки з позиції визнання цих проблем як таких, що ускладнюють їхню професійну діяльність. Серед них найчастіше називають: необхідність оновлення змісту теоретичного та виробничого навчання на засадах вивчення вимог ринку праці (роботодавців), навчально-методичного забезпечення навчально-виробничого та навчально-виховного процесів, створення розвивального навчально-виробничого та навчально-виховного середовища ПТНЗ, виявлення способів активізації соціальних партнерів щодо створення у закладах необхідних умов для підготовки конкурентоспроможних кваліфікованих робітників для автосервісу.

Вивчаючи ступінь інноваційної діяльності суб'єктів навчально-виробничого процесу в ПТНЗ

різних областей України та м. Києва, встановлено, що для переважної частини педагогів характерним є репродуктивний стиль діяльності (72 %), відсутність вмотивованої позиції щодо розвитку свого творчого потенціалу. Творчу ініціативу щодо організації навчально-виробничого процесу виявляють 14 % педагогічних працівників. Проте їхні творчі знахідки обмежуються час від часу використанням нетрадиційно проведеними формами занять (бінарні уроки, дидактичні ігри, диспути, вікторини, конкурси тощо) або активними методами (метод проблемних ситуацій, робота в групах, «мозковий штурм»). Методичні розробки таких викладачів і майстрів виробничого навчання потребують наукового супроводу. 14–18 % педагогів професійної школи схильні до позитивного сприйняття нововведень у свою професійну діяльність за умови повного методичного їх забезпечення.

Виявлено, що підготовка до уроків, на яких використовуються педагогічні інновації, забирає набагато більше часу у викладачів, ніж підготовка до уроків за традиційною методикою, а саме: 9 % педагогів витрачають на підготовку уроків на 10 % часу більше, 23 % – на 30 % часу додатково, 57 % – 50 % власного часу, 11 % – 75 % власного часу, що фінансово не компенсується. Лише 1/4 частина педагогів професійного навчання виконують таку роботу за власним бажанням, а 2/4 реалізують таку роботу частково і попри власного бажання. До речі, цінність такої педагогічної роботи по-різному оцінюють педагоги: як ті, що активно беруть участь в інноваційній діяльності, так і ті, які примусово виконують цю роботу. Узагальнення результатів вивчення сучасного стану підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу у ПТНЗ дозволяє стверджувати, що усвідомлення значущості інноваційності у професійній діяльності характерно для 27,5 % респондентів, домінування мотивів – для 19,9 %, домінування стимулів – 62 %, байдужість – 18,1 % та активна участь у здійсненні інноваційної діяльності – 19,9 %.

Така позиція педагогічних працівників у реалізації своєї професійної діяльності відображається на учнях у навчально-виробничому процесі, на сприйнятті кожного як суб'єкта навчально-виховної роботи, у якого має сформувався готовність до професійної діяльності на підприємствах автосервісу, їхня вмотивованість до навчання й активного включення у взаємовідносини і співпрацю з іншими учасниками освітнього процесу, на їхню самооцінку власних потреб і можливостей у професійному самоствердженні, здатності практично підготуватись до праці в ринкових умовах.

Таким чином, вивчення практичного стану професійної підготовки кваліфікованих робітників автотранспортної галузі, власний педагогічний досвід дозволяють виокремити найважливіші їх характеристики: паралельність системи професійно-технічної освіти, орієнтованої на підготовку робітників так званих «масових» професій на суспільно-економічний запит; ступеневість професійної кваліфікації; формальне співвідношення освіти і виховання; предметно-групово, предметно-курсова та предметно-урочна система

організації навчально-виховного процесу; стандартизація (уніфікація) змісту освіти (навчальні плани та програми, підручники, навчальні посібники, єдині вимоги, обов'язків державний компонент тощо); орієнтація на стандартно-еталонний тип кваліфікації, технократа-виконавця; бальна оцінка як універсальний засіб визначення знань, умінь, навичок, як засіб типізації, стандартизації і формалізації досягнень учнів; ієрархічна структура управління навчально-виховним закладом та окремими суб'єктами процесу; авторитарно-формальний характер відносин суб'єктів процесу; суб'єкт-об'єктна позиція впливу на учнів з метою формування стандартно-еталонного зразка фахівця; технократичні методи навчання (відсутність гнучкості темпу навчального заняття, пріоритетність технологічної складової методів навчання; виснаження психіки тощо); орієнтація фахівця на задоволення зовнішніх умов, що обмежує впевненість у своєму праві на вільне використання умов (що вивчати, як вивчати, як реалізувати).

Світовий історичний досвід дозволяє відтворити особливості освітньо-виховних систем, які базуються на педагогіці «впливу» і «формування»; педагогіці розвитку здібностей; педагогіці співробітництва; педагогіці вільного виховання [10; 11].

Традиційно чинна сьогодні модель професійної підготовки кваліфікованого робітника в своїй основі відображає цільові позиції педагогіки «впливу» у поєднанні зі спробою використання окремих механізмів педагогіки розвитку та співробітництва в окремих частинах моделі. Неefективність такої моделі очевидна. З нашу думку назріла потреба модернізації освітньо-виховної системи професійної підготовки кваліфікованого робітника, яка органічно реалізує усі механізми педагогіки вільного виховання, а розвиток і саморозвиток особистості майбутнього кваліфікованого робітника автосервісу як конкурентоздатного фахівця на ринку праці стає метою і результатом навчально-виховної практики.

Висновок. Підготовка кваліфікованих робітників для автосервісу у професійно-технічних навчальних закладах має проводитися з урахуванням ринкових вимог до формування конкурентоздатності майбутнього працівника на основі вмотивованої позиції щодо розвитку власного творчого потенціалу, самостійності мислення, самоорганізації у майбутній професійній діяльності тощо. Для цього характер взаємодії «педагог-учень» має поступово переводитися із суб'єкт-об'єктної у суб'єкт-суб'єктну площину. Це сприятиме формуванню раціональної поведінки майбутнього кваліфікованого робітника на ринку праці.

Подальші дослідження із зазначеної проблеми стосуватимуться експериментальної перевірки впровадження розробленої моделі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників автосервісу до професійної діяльності в навчально-виробничий процес професійно-технічного навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт професійно-технічної освіти (постанова КМ України від 17.08.2002 р. № 1135 (1135-2002-п)).
2. Десятов Т. Професійні стандарти – основа формування галузевої рамки кваліфікації / Тимофій Десятов // Проф.-техн. освіта. – 2009. – №2. – С. 5–7.
3. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Законодавчі акти України з питань освіти: офіц. вид. – Київ: Парламентське вид-во, 2014. – С. 129–157.
4. Концепція державного стандарту професійно-технічної освіти України: рішення колегії М-ва освіти і науки України від 27 трав. 1998 р. № 6/8–4 // Проф.: техн. освіта. – 1998. – № 2. – С. 2–5.
5. Концепція Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки // Проф.-техн. освіта. – 2010. – № 3. – С. 5–6.
6. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.) [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/prof-tech>.
7. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Професійно-технічна освіта. – 2004. – № 3. – С. 3–5.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України №344/2013 від 25 червня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>.
9. Про навчальні плани професійно-технічних навчальних закладів на 2010–2011 навчальний рік: лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.08.2010 р. №1/9-558 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-navchalni-plani-profesiino-tehnicnih-navchalnih-zakladi-doc30875.html>.
10. Птицын, А. Э. Моделирование компетентностно-ориентированной подготовки специалистов для автомобильного транспорта / А. Э. Птицын // Теория и методика профессионально-педагогического образования: сб. науч. тр. / Самарск. гос. ун-т подгот. пед. кадр. – Самара: СГППК, 2003. – С. 164–169.
11. Пузанов, М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР: [моногр.] / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – Киев: Высш. шк., 1980. – 232 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 12.01.2016

Гоменюк Д. В. Современное состояние подготовки квалифицированных рабочих для автосервиса в профессионально-технических учебных заведениях.

Рассматриваются результаты анализа современного состояния подготовки квалифицированных рабочих для автосервиса в профессионально-технических учебных заведениях. Акцентируется внимание на несоответствие требований качественной подготовки учащихся к будущей профессиональной деятельности и существующей традиционной технологии обучения; преваляние репродуктивных форм и методов, установление субъект-объектных отношений на уровне «педагог-ученик». Отмечается необходимость модернизации образовательно-воспитательной системы профессиональной подготовки квалифицированного рабочего для автосервиса, которая должна быть направлена на развитие его самостоятельности, самоорганизации и самосовершенствования в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: современное состояние профессиональной подготовки, квалифицированный рабочий автосервиса, модернизация профессиональной подготовки квалифицированных рабочих автосервиса.

Gumenyuk D. V. Current status training of skilled workers for service centers in vocational and technical schools.

The article deals with the analysis of the current state of training skilled workers for service in vocational schools. The attention is focused on the non-compliance of quality training students for future professional activities and existing traditional learning technologies; the prevalence of reproductive forms and methods, the establishment of subject-object relations at the level of «teacher-student». The necessity of modernization of education and the educational system of training skilled workers for service centers, which should be aimed at the development of his self-reliance, self-organization and self-improvement in the future professional activity.

Key words: current state of training skilled worker Car service, modernization of training skilled workers service centers.